

ЗА НОВИТЕ ПОЗИЦИИ НА ДЕТСКАТА ИНДИВИДУАЛНОСТ И ДЕТСКИЯ УЧИТЕЛ

Жана Колева, Невин Ереджебова, Радост Молдованова

*Педагогически факултет, Тракийски университет – Стара Загора
специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“, III*

курс

*електронна поща: janap.koleva@abv.bg; nevin_1258@abv.bg;
joyuu95@abv.bg*

FOR THE NEW POSITIONS OF CHILDREN'S INDIVIDUALITY AND THE TEACHER

Zhana Koleva, Nevin Eredzhebova, Radost Moldovanova

Faculty of Education, Trakia University, Stara Zagora

Bachelor's Degree Program in Preschool and Primary School Education,

III course

e-mail: janap.koleva@abv.bg; nevin_1258@abv.bg; joyuu95@abv.bg

Резюме: Текстът е педагогическо есе, което разглежда новите позиции на детската индивидуалност и детския учител. Представени са иновативни методи и похвати, чрез които да се изградят новите позиции, които поставят участниците в учебно-възпитателния процес като равностойни партньори и сътрудници. Направено е сравнение с други образователни системи, за да се покаже с какво може да се усъвършенства българското образование.

Ключови думи: нови позиции, индивидуалност, учител, дете, интерактивност

Abstract: *The text is a pedagogical essay that presents new positions of children's individuality and the teacher. Innovative methods and techniques are presented through which to build new positions that put participants in the educational process as equal partners and collaborators. A comparison is made with other educational systems to show what can be improved in Bulgarian education.*

Key words: *new positions, individuality, teacher, child, interactivity*

Учителят – „преподавател“ или нещо повече? Детето – „обект“ или творец на собственото си учене? Една поговорка гласи: „Ако ти дадат една риба, те хранят за един ден; ако ти покажат как се лови риба, ще имаш храна за цял живот.“ Много от децата са гладни за знания, но често чакат да ги получат наготово, вместо да се потрудят за тях. А учителите като че ли приемат това за естествено и са склонни да предложат колкото се може повече знания, вместо да формират умения за учене. Време е за промяна!

Ново поколение, нови потребности, нови интереси. Всичко това не може да бъде удовлетворено по традиционния начин. Съвременните деца са по-разкрепостени, по-информирани, по-свободни и взискателни.

Децата се стремят към свобода и самостоятелност в изявите си, а учителят трябва да им предостави тази възможност. Само тогава може да се говори за новите позиции на детската индивидуалност и детския учител.

Основната цел на предучилищното образование в България е създаването на възможност на всяко дете да развива максимално своите потребности и да се подготвя за училищно обучение чрез въвеждането му в предметната и материалната среда. Началният училищен период силно въздейства върху развитието на децата. При постъпване в училище те имат нова социална роля – ученик. Детската градина и началното училище съхраняват и насърчават индивидуалността на детето към самоизява и сътрудничество с другите.

Традиционният педагог счита за свой свещен дълг да преподава, да просвещава и по този начин да бъде пример на знаещ и можещ; да отключва вратите на познанието. Но това не е достатъчно. В днешно време ефективният учител не трябва да бъде само преподавател, а да приеме ролята на подкрепящ. Той трябва да е този, който създава условия за изява на всяко дете в съответствие с неговите специфични умения и способности, както и да провокира ситуации, които изискват прояви на сътрудничество и толерантност от страна на подрастващите. Друг акцент е работата му за привличане на децата към социално значими дейности. Ролята на педагога като модел се състои в това да споделя мисли, идеи и преживявания и със своите действия да бъде модел за подражание. Учителят като наставник осигурява необходимата помощ на децата под формата на съвети, инструкции и обратна връзка, така че те да могат да се справят сами, но и да развият чувството си за отговорност. Заедно с всичко това ефективният педагог трябва да се стреми да бъде Приятел.

Както учителят, така и децата са активни участници в интерактивното обучение. Децата непрекъснато изискват да бъдат забелязани и да правят неща, които засилват и укрепват тяхната самооценност, а от своя страна педагогът трябва да повярва, че те могат да се справят сами, ако има някой, който да ги научи. Всяко дете е индивидуално със своите собствени личностни интереси и предпочитания. За да бъде удовлетворена неговата индивидуалност, то трябва да изпитва удоволствие от всяка дейност и от средата, в която се намира.

В детската градина, с навлизането на иновационните методи и включването на играта във всяка дейност, подрастващият вече има нови възможности да се забавлява повече по време на възпитателния процес. Играта е израз на вроденото любопитство на децата и на тяхната необходимост от нови впечатления и преживявания. Също така тя служи за социализация и за сплотяване на децата в групата. Чрез нея те се учат на уважение към другия, да се придържат към правилата и да развиват способност за емпатия. Като учители подкрепяме идеята, че за да се ръководи играта, педагогът трябва да познава нейната природа.

Мисията на съвременния учител е да се стреми не само да преподаде новите знания на децата, а и да предизвика у тях интерес за учене, да им

помогне да погледнат към информацията от различен ъгъл, използвайки нови методи, отличаващи се от познатата ни парадигма за възпитание и обучение.

Според нас най-важното, което трябва да възпитаваме у децата като педагози е добродетелта. Това може да се осъществи чрез сътрудничеството и партньорските взаимоотношения между субектите на възпитателно-образователния процес. Един от най-подходящите интерактивни методи за възпитаване на доброто у децата в детската градина е играта „Дървото на доброто“. В този метод се използва макет на дърво, на което се поставят добрите постъпки на децата, под формата на листа. А в близост до него има картон, на който са поставени „пакостите“ им. По този начин децата се стремят да превърнат своите лоши постъпки в добрини.

Друг интерактивен метод, който може да се приложи в детската градина, е „Вкусната градинка“. С негова помощ децата имат възможност експериментирайки да получават знания. Построяването на „Вкусна градинка“ в двора на детската градина дава възможност на подрастващите да се докоснат до природата, както и способства за усъвършенстване на сътрудничеството между тях.

Подобно на този метод, в детската градина подрастващите могат да отглеждат и декоративни животни. Всичко това спомага за развиване на чувството за отговорност и грижовност към другите.

В началното училище играта е изместена от урока. Придобивайки новата роля ученик, детето изпитва трудности в адаптирането към новата социална среда. От забавните детски игри подрастващият сяда на ученическия чин и в повечето случаи бързо губи интерес към учебния процес. Адаптацията на детето към училищната среда не е еднопосочен процес, тя винаги е съпроводена с приспособяването на училищната среда към детето. „Адаптирането на детето към училище е свързано с развитието и обогатяването на неговото „естествено състояние“ – активността, чрез която ученикът се превръща в субект, действащ осъзнато, отговорно и свободно в новия за него образователен контекст“. (Василева, 2007: 97) Още от първия учебен ден детето се сблъсква с много правила и изисквания, за които не е подозирало. Това от своя страна може да доведе до забавяне на учебната работа. Тогава на помощ идва иновативното обучение, чрез което малкият човек има възможност да се изявява като творец на своето собствено учене.

Играта има възможност да осъществи посредническата роля в процеса на адаптиране. Тя подпомага усвояването на учебния материал и има позитивен социализиращ ефект. Чрез нея подрастващите се чувстват свободни, сигурни и затвърдяват поведенчески стереотипи. Тя съдейства за разчупването на психологическите бариери, спомага общуването и усвояването на правила на поведение. Актуални са ролевите, дидактическите, както и познавателните игри, но със сигурност те не трябва да се превръщат във водещи дейности, а да са в баланс и единство с учебния процес.

Според Амонашвили, за да се получи доверчиво взаимодействие между учениците, личността на преподавателя и неговите чувства не трябва да се скриват зад фасадата на официалната му роля, защото само такава откритост би породила откровеност и доверие у обучаваните, само такова отношение би провокирало изграждането на субекти в обучението. Като развиваща се страна България направи първата крачка към изменение на образователната система, но въпреки това има още неща, които могат да се променят.

За модел може да се използват страните, които са най-успешно развити в това отношение – Швейцария и Финландия. Защо швейцарските деца са щастливи? Основният принцип на образованието при тях е, че оценяват таланта на всяко дете и знаят, че с него то може да бъде полезно на обществото. Целта на училището е да открие и развие заложите на ученика.

Образованието във Финландия, от своя страна, е едно от най-добрите. Там подрастващите показват най-високо ниво на знания в света, а прекарват най-малко време в учене. Къде е тайната? В тяхната система има равенство между училищата - всички имат еднакво оборудване и възможности, държавни са и се финансират по един и същ начин. Както обучението, така и всичко свързано с него е безплатно – обяд, екскурзии, транспорт и учебници.

За успешността на финландските ученици съдейства и принципът на индивидуалност. Той е свързан със съдържанието на използвания учебник, упражненията, количеството домашна работа и отделеното време за учене. В часа всяко дете изпълнява задачи с различна трудност. В образователния процес съществуват две разновидности. Те са поддържащо обучение за по-бавно успяващите ученици и коригиращо обучение, което е свързано с общи проблеми при усвояването на материала.

Важни принципи са доверието, доброволността и самостоятелността, които съдействат за детската индивидуалност. Всеки педагог използва метод или подход, който счита за подходящ. Във Финландия, ако продължително време у някое от децата липсва интерес и способности, то бива ориентирано към бъдеща практически полезна и „несложна“ професия, вместо да му се пишат двойки. Там училището учи детето на най-важното – да бъде самостоятелно в бъдещия си живот.

Какво може да направи българският учител, за да бъдат щастливи и успешни и нашите деца? За да е ефективен учебно-възпитателният процес, педагогът трябва да отчита целостта на детската личност чрез използване на определени подходи и забелязване на индивидуалните особености на учениците. За постигане на ползотворна учебна работа усилията трябва да са насочени към активно и самостоятелно учене, формиране на положителна нагласа и емоционални ценности, както и включване на подрастващите в различни дейности с цел обогатяване на знанията и формиране на индивидуалност.

Съществена промяна, която настъпи в българската образователна система, приета със Закона за предучилищното и училищното образование, е премахването на количествената оценка от I до III клас. Оценяването остава текущо, срочно и годишно. Първокласниците получават една обща оценка на базата на знанията, които са показали през цялата учебна година, а във II и III клас - по всеки предмет. Тази промяна се извърши, тъй като оценяването не дава обективна представа за постиженията на ученика, нито пък за неговия индивидуален напредък. В началните класове ролята на количествената оценка не се осъзнава правилно от учениците и съвсем не ги мотивира да учат, защото децата на тази възраст нямат изградени оценъчни критерии. Когато една негативна оценка се повтаря многократно през целия период на обучение, тя демотивира ученика, създава отрицателно отношение към ученето и убива желанието и поривите му към постигане на успех. Детето, на което пътят е белязан с неуспехи още от началото на пристъпването на училищния праг, е склонно към депресия. То възприема училището като враждебна среда и неговото единствено желание е час по-скоро да се измъкне от нея.

Пътят за получаване на знание е изключително труден, оригинален, изпълнен с грешки, но и продължителен. Под ръководството на висококвалифицирани педагози учениците вървят по рационални пътища за придобиване на нов опит. Всяка промяна в субектите води до изменение на компетентността. Чрез общите усилия в хода на обучението се ускорява развитието на подрастващите и приобщаването им към познавателния опит.

Това може да се осъществи чрез използвания метод. Например учителят да изложи определени становища и всяко дете да изрази своята позиция, като вдигне листче, на което пише отговор „да“ или „не“. След това идва важната част – ученикът да намери правилните аргументи, за да защити своята теза. По този начин, освен че възпитаниците се забавляват, те придобиват знания, формират своята личност и развиват комуникативните си способности.

За да е резултатна педагогическата дейност, е нужно вниманието и интересът на обучаваните да се поддържат чрез използване на разнообразни методически възможности. Интересен подход е редуване на индивидуална, групова и колективна работа. Изисква се търсенето на плавен преход и взаимодействие при динамично протичащите дейности. Многообразието от форми, методи, похвати и средства стимулира активността и индивидуалността на възпитаниците, като подпомагат мотивацията им. Голямо значение има също онагледяването на учебното съдържание чрез различни иновативни средства.

Едно от средствата за представяне на учебния материал е мултимедията. Благодарение на възможностите си за интерактивност и интегриране на медиите, тя улеснява активното получаване на знания. Чрез нея учещите могат да взимат решения за пътя, по който ще се движат през съдържанието, и предполага обратна връзка, с която се направляват

и подпомагат те. Новите технологии, които са от голямо значение за младото поколение, не трябва да се пренебрегват и избягват в учебния процес. Ограничаването на тяхното прилагане не дава ефективен резултат. Ако бъдат използвани по време на учебната дейност, те могат да са от голяма полза за българския учител.

Децата най-често приемат домашната работа като скучно и неприятно задължение, което отнема от свободното им време. Според нас това може да се избегне с електронното задаване на самостоятелна дейност. Като идея: училището може да създаде електронен сайт, чрез който учителите да предоставят възможности на децата за забавни задачи и упражнения под формата на игри, с които да затвърдят и усъвършенстват своите знания и умения.

Приложението на интерактивни методи в учебно-възпитателната работа служи за педагогическо взаимодействие, приспособяване към социалната среда, получаване на информация, формиране на умения и изграждане на нагласи. Те дават възможност за личностно развитие на основата на съпреживяване, диалог, анализ и вземане на решения. Поставят учениците в ситуация на постоянно обсъждане, изразяване на лични мнения и предполагат наличие на обратна връзка. Такива методи могат да са обсъждане, мозъчна атака, ролева игра, ситуиране, проектиране, изследване и други.

Интересен подход за реализиране на някои от целите в урока е играта „Мека топка“. При нея учителят държи в ръцете си топката, задава определен въпрос и я подава на едно от децата, което трябва да даде отговор. Тази игра е полезна, тъй като чрез нея подрастващите съсредоточават вниманието си, засилва се интересът им и те успяват да затвърдят и осмислят усвоените знания. Възможно е да се използва и за проверка на знанията на децата, без те да изпитват ненужното притеснение. Играта „Мека топка“ съдейства също за поставянето на учениците в познавателна позиция и удовлетворяване на техните потребности.

В по-горните класове в начален етап учениците вече спокойно могат да формулират идеи и мнения по възникнал проблем. През този период е подходяща инициативата „Кутия за предложения“. При нея децата в края на всяка седмица анонимно пускат своите предложения за подобряване на процеса на обучение. Така малките ученици реализират новата си позиция на равнопоставени партньори в класната стая.

Когато говорим за детска индивидуалност, не става въпрос само за децата, които се обучават според държавните образователни стандарти, а и за тези, които имат специални образователни потребности. Те също имат нови позиции, като се обучават интегрирано в училищата. Подрастващите със специални образователни потребности са по-чувствителни и повечето от тях имат придобита ниска самооценка. Това е една от причините те да се обучават по индивидуална учебна програма. По силата на Закона за предучилищно и училищното образование децата със специални образователни потребности се оценяват само с качествени показатели,

които може да са: “постига изискванията”, “справя се” и “среща затруднения”.

С цел да се осигури среда, в която децата със СОП да се чувстват сигурни и приети от съучениците си, е необходимо педагогът да извърши предварителна подготовка на класа. За да не се чувства изолирано детето със специални образователни потребности в учебния процес, учителят трябва да приеме и ролята на приобщаващ. Първото нещо, което е необходимо да направи като такъв, е да проведе беседа с учениците от класа, като им обясни, че тези деца не са по-различни от тях и целият клас трябва да прояви толерантност. За да докаже тази теза, трябва да даде на детето със СОП подходяща за него роля в учебно-възпитателния процес. Играта също може да има приобщаваща роля в тази посока. В този процес на интегриране важна е ролята и на родителите. Те също трябва да съдействат чрез разговори въщи и действия в ежедневието.

Родителите трябва да престанат да бъдат откъснати от училището или детската градина и да станат активни участници във възпитателно-образователния процес. Ролята на учителя като подкрепящ включва и работа със семейството. Педагогът трябва да търси ефективни начини за приобщаване на родителите към работата в образователната институция, защото родителската общност е безценен помощник на възпитателя. Редно е семейството винаги да е информирано за всичко, което се случва около подрастващия. Комуникацията е основно средство за взаимодействие между семейната среда и училището. Родителите трябва да се доверяват на учителя и да го подкрепят в процеса на обучение и възпитание. Хармонията между двете институции е нужна, за да не се чувстват децата раздвоени в изпълнението на изисквания от двете страни. Добрият педагог трябва да знае какво вълнува родителите, за да не възникват ситуации, в които потърпевш може да е подрастващият.

В заключение: както позицията на детето, така и позицията на учителя търпи промени. В детската градина и в началното училище и педагогът, и подрастващите трябва да са активни, за да бъде ефективно взаимодействието „дете-среда“. Ако при традиционния начин на възпитание децата са възприемани като обекти, то във века на иновациите се акцентира върху активната роля на подрастващия в процеса на взаимодействие и комуникация. След като се променя ролята на детето, то респективно се променят и образът, и ролята на учителя. Интерактивните методи, които осигуряват нови позиции на детската индивидуалност, са ключът към възпитанието на едно разумно мислещо и действащо общество.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Андонова, И.* Седма национална конференция на предучилищно образование „Водим бъдещето за ръка“. Сливен: Експрес, 2014
2. *Василева, Е.* Детето в началното училище. София: Фараго, 2007
3. *Гюрова, В., В. Божилова и др.* Интерактивността в учебния процес. София: Агенция ЕВРОПРЕС, 2006
4. *Иванов, Г.* Основи на началната училищна педагогика. Стара Загора: ИК „Кота“, 2012
5. *Рачева, С.* Буквар по педагогика. София: Просвета, 2007